

ALLAH'A YABANCILAŞMA: ŞİRK *

THOMAS J. O'SHAUGHNESSY S. J. **

Çev.: AR. GÖR. ÖMER KARA ***

Günâhın tabiatı hakkında İslam ve Hıristiyanlığın temelinde farklı görüşlere sahip oldukları sık sık ifade edilir. Müslümanlar, günâhı Allah'a karşı işlenmiş bir kusur olarak görmezler. Çünkü onların gözünde bu günâh, O'nun aşkınlığını zedelediği şeklinde değerlendirilir. İslam inancında Allah, insan duyularının ötesindedir; günâh, O'na ulaşamaz.

Fakat Hristiyan düşüncesinde Tanrıya karşı şahsî bir kusur olarak görülen günâh, Allah ile insan arasında eşit seviyede tam bir adalet düzeni olduğunu ve Allah'ın değişikliğe açık olduğunu ima etmemektedir. Günâhkar, Allah'a karşı bir eylemde bulunur; fakat O'na hiç bir şey yapamaz. Bu ise daima günâhın, Allah'ı "öfkeliendirdiği" ve "üzdüğü" şeklinde anlaşılır.¹ Günâh, aynı zamanda Kitab-ı Mukaddeste nadiren Allah'a nisbet edilen özel manalarıyla "isyan etme"nin veya "isyan"ın sebebi

* Bu makaleminin orjinal ismi, "*Alienation from God Incurring Adverse Judgement*" olup Thomas J. O'shaghnessy S. J.'nin *Eschatological Themes in the Qur'an* isimli eserinden (Manila, 1986, s. 1-12) alınmıştır. (çev.)

** Thomas J. O'shaghnessy, Filipinler, Manila Üniversitesi, Loyola School of Theology Öğretim Üyesi.

*** Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı

¹ *Ka'as*, Deuteronomy, 32.21 ve Jeremiah, 7.18.19da. Bkz. Stanislas Lyonnet ve Leopold Sabourn, *Sin, Redemption and Sacrifice: A Biblical ve Patristic Study*, Analecta Biblica, 48 (Rome: Biblical Institute Press, 1970), s. 14.

olarak da gözükmektedir.² Günâhkârın eylemi, yaratıcıya bir eksiklik getirmez veya O'nda hiç bir değişikliğe sebep olmaz. Her ne kadar yaratıkların davranışı, kendi içinde mutlak tecavüz olsa da, Job(Eyyub) Kitabı ve Kur'ân; onu, ilâhî aşkınlığın insanın kötülüğünü hiçe saydığı şeklinde açıklarlar:

Job 35.6 "Şâyet günâh işlersen, Tanrıya ne zarar verebilirsin? Hatta kusurların çok ise onu nasıl incitebilirsin?"

Kur'ân, (Muhammed, 47.32/34) "İnanmayıp Allah'ın yolundan (başkasına) çevirenler ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra elçiyi incitenler; Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların işlerini boşa çıkaracaktır." ³

Günâh, bir isyan olarak görülse de, Allah'ın değerinden bir şey eksiltmemektedir. Bununla beraber günâhkar, Allah'ı bazı yaratılmış iyilerden sonraya koyarak O'na gösterilmesi gereken saygı ve hürmetten yoksun bırakmaktadır. Hristiyan bakış açısında günâhkar, Allah'ın her insanla bağlı olduğu sevgi bağlarını da koparmaktadır. İnsan, Allah'ın aşka dair çağrılarını dikkata almazsa O'na isyan etmiş olur.

İslam, aslî günâhı(*cardinal sin*), insanın varlık olarak statüsünü kendisine unutturan bir kibir türü olarak anlamaktadır. Bu, gerçekten Allah'ın yetkisinden kendisine bir pay alan, böylece de rakib bir yaratıcı varlık oluşturarak Allah'ın birliğini ihlal eden ve Kur'ânî terim *şirk* (Lokman, 31.12/13) ile ifade edilen bir günâhtır.⁴ Kök manası itibariyle bu kelime, "*ortaklık*" veya "*ortakların bir hareketi*" manasına gelir. Teolojik anlamıyla ise o, Allah'a ortak koşma sıfatıdır ve bu varlıkların

² A.e., s. 16. Burada sadece beş örnek verilmiştir: Numbers, 27.14; 2 Kings 17.9; Proverbs, 8.36; Judith, 5.25; Judith, 11.8-9.

³ Rudi Paret, *Der Koran: Kommentar und Konkordanz* (Stuttgart: Kohlhammer, 1971), s. 87; Âl-i İmrân, 3.176. âyet hakkında bu pasaja paralellik arzedenlerin bir çoğunu zikreder: Âl-i İmrân, 3. 144/138; 176/170; Tevbe, 9.39 ve Hûd, 11.57/60.

⁴ Kur'ân, standart Mısır baskısının numaralamasına göre nakledilmiştir. Bundan farklılık arzeden Flügel'in ki ise, âyet numaralarını [sürelerden] taksim işareti (/) ile ayrılmıştır.

O'nunla eşit seviyeye konulmasını ve hatta ona tercih edilmesini ifade eder.

Allah'a ortak kabul edilen varlıklar, genellikle diğer ilahlardır ve bu yüzden şirk, sık sık sadece "*çoktanrıcılık*" veya "*pütperestlik*" olarak terceme edilir. Kur'ânda bu kelime, devamlı Allah'ın birliğini inkâr türlerinden birini ifade etmekte ve affedilmez bir günâh olduğu söylenmektedir(Nisâ, 4.48/51 ve 116). Bunun açık bir örneği, Allah'a ortak olan nesnelere "*yalancı tanrılar*" olduğunu ifade eden, En'âm, 6.19. âyet olabilir:

"Siz gerçekten Allah ile beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik ediyor musunuz?", "Ben şahitlik etmem." de. "O, ancak tek bir Tanrıdır, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzayımdır." de."

En'âm, 6.106; Yûnus, 10.34/35 ve Tûr, 52.43. gibi diğer pasajlar, çok açık olmasalar da, aynı fikri ifade etmektedirler. Bazen de (yani En'âm, 6.100 ve Saffât, 37.158'de) ilahlıkta ortak olanların, insanlar ve melekler arasında bir yaratık olan cinler olduğu söylenmektedir.

Müslüman teologların ve ahlakçıların eserlerinde görüleceği üzere Kur'ânda bu ortaklar, bazen insanları Allah'tan uzaklaştıran "görünür ve maddî realiteler" olarak değerlendirilmektedir ki bir Kur'ân müfessiri bunları "*eşya*" ve "*şahıslar*" olarak açıklamaktadır.⁵ Bu gerçek varlıklar, Bakara, 2.165/160'de açık bir şekilde "*şahıslar*" olarak ifade edilmekte ve burada bazı insanların "*Allah dışında eşler/rakipler edindikleri ve onları Allah'ı sever gibi sevdikleri*" söylenmektedir. Müslüman tefsirciler⁶, bu "*eşleri/rakipleri*", ya "*yalancı tanrılar*" ya da Arapların kendilerine itaat ettiği, bağlandığı ve sadece Allah'a karşı sorumlu olan belli "*kabile reisleri*" olarak değer-

⁵ Beydâvî, Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Cidde: Esad Muhammed Said el-Habl ve oğulları, ts.), Bakara, 2.165/160. âyeti.

⁶ Örnek olarak Bakara, 2.165/160. âyetin yorumu için bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'ân*, editör: Mahmud Muhammed Şakir, 16 cilt, eksik baskı, (Cairo: Daru'l-Maarif, 1957-1968), ve Beydâvî, ilgili âyet.

lendirirler. Herhalü-karda Allah'ın dışında bazı yollarla O'na tercih edilen "şahıslar" sorunu vardır.

Allah'a tercih edilen şahıslara yapılan bu referans, diğer bazı pasajlarda daha açıktır. Onlardan birisi, Âl-i İmrân, 3.79/73'dür:

"Hiç bir insana yakışmaz ki Allah ona.... peygamberlik versin de sonra (o kalksın) insanlara "Allah'ı bırakıp bana kul-luk edin." desin...."

Başka bir yerde(Tevbe, 9.31), Yahûdî ve Hristiyanlar; -*"Allah'a ortak koşma"* diye isimlendirilen bir uygulama ile ilahlaştırılmış insan otoriteleri olan din bilginlerini ve alimlerini (ki O, onların ortak koştuğu şeylerden uzaktır.)⁷ Allah'a tercih etmelerinden dolayı azarlanmışlardır. Tevhîd, şâyet Allah'a hiç bir şeyi veya şahsı eş koşmaksızın gerçekleştirilecekse Muhammed de risaletinin bir merhalesinde Medinede, Yahûdîlerden daha fazla bir şey istemeye arzulu görünmüyordu. Bu istek, O'nun muhataplarını *"sadece Allah'a tapmak, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak ve birbirlerini Allah'ın dışında rabbler edinmemek"* üzere anlaşmaya çağırdığı Âl-i İmrân, 3.64/57 âyetlerin anlamı olmalıdır.⁸

"Müşrikler"in Allah'a tercih etmeye meylettikleri şeylerin türleri, diğer bir kaç pasajda daha da tafsilatlıdır. İlk Medine metinlerinden birinde (Bakara, 2.96/90), Yahûdîlerin, *"insan-ların -bin yıllık bir- ömre düşkün oldukları hatta (Allah'a yaratılanların iyilerini) eş koşanlardan bile tutkun oldukları"* söylenmektedir. Bu karşılaştırma, müşriklerin de aşırı bir şekilde uzun bir hayat istediklerini ifade etmektedir. Aynı şekilde bu aşırı isteğin, yaratılmış iyileri Allah'a eş koşmaya götürdüğünün de ima edildiği görülmektedir. Burada yaratılmış iyinin -her ne kadar mukayesede bir işaret yok ise de- bizzat kendisi de uzun

⁷ Bkz. Heinrich Speyer, *Die Biblischen Erzählungen im Qoran*, (Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1971), s. 311; Richard Bell, *The Origin of Islam in its Christian Environment*, (London: Cass, 1968), s. 159.

⁸ Bkz. W. Montgomery Watt, *Muhammad at Medina*, (Oxford: Clarendon Press, 1966), s. 200-201, Bell, *Origin*, s. 147.

ömürlüdür. Bu yüzden hayata verilen değer, onları bu hayatı elde etmek için Allah'ın isteklerinin yerine getirilmesini gözdardı etmeye istekli kılmaktadır. Adem ve eşi bunu yapmış (Araf, 7. 20-22/19-21) ve onlara sadece bu hayatın geçici nimetleri verilmiştir.⁹

Başka bir pasajda(Bakara, 2.105/99), Allah'a ortak koşanların, Muhammedin özel vahiyle ¹⁰ veya Taberinin pasajı tefsir ettiği gibi Kur'ânla elde ettiği üstün bilgi türüne karşı ilgisiz oldukları ileri sürülmektedir: "*Allah'a) ortak koşanlar Rabbin-den sana (Muhammed) bir hayır indirilmesinden hoşlanmazlar.*" Onların bu pasajda gösterdikleri bu kıskançlık¹¹, Allah'ın onları gözetmedeki eğilimine ve kıskançlıklarının objesi durumundaki Hz. Muhammed'in üstün bilgisine memnuniyetsizliklerini anlatmaktadır.

Bazen insanların Allah'a rakip olmada ileri sürdükleri eşler/ortaklar/rahipler, daha genel türde dar anlamda "*vucudun rahatını sağlayan şeyler*" olmaktadır. Bunu ifade eden bir pasaj, Zümer, 39.8/11'dir:

"İnsana bir zarar dokundu mu hemen içtenlikle Rabbine yönelerek ona dua eder. Sonra Rabbi ona kendisinden bir nimet verdi mi, önceden ona yalvarmakta olduğunu unuttur da... Allah'a eşler koşmaya başlar... De ki: "Küfrünle azıcık yaşa, sen ateş halkındansın."

İnsan; -yukarıdaki metinde söylendiği gibi- mülk, sağlık ve dost gibi hayatın iyi şeylerinden mahrum bırakılırsa Allah'a yönelir. Fakat talih ona tekrar gülerse yaratıklara döner ve hayatın iyi şeylerini Allah'a eş koşar. "*Allah'ın yerine koyduğu*

⁹ Bakara, 2.34/36 ve Paret, *Kommentar*, s. 17 ilgili âyet.

¹⁰ Bkz. Régis Blachère, *Le Coran: Traduction selon un essai de reclasement des sourates*, (Paris: Maisonneuve, 1947-51), s. 757 ve dipnotu. Ayrıca (Muhammed'in muhaliflerinin onun bu üstün bilgisine kıskançlık ettiklerinin söylendiği) Bakara, 2.105/99. âyetin yorumu için bkz. Celâ-luddîn el-Mahallî, Celâ-luddîn es-Suyûtî, *Tefsiru Celâleyn*, (Kahire: Abdulhamid Hanefi, 1354/1935).

¹¹ Watt, *Muhammed at Medina*, s. 207 ve dipnotu.

iyi şeylerle bir müddet oyalan." denilir ona. "Çünkü sen ahirette cehennemde azap çekeceksin."

Benzer bir pasajın (Nahl, 16.53-55/55-57) yorumunda müslüman müfessirler¹² "**zarar/durr**"u "*yoksulluk*" ve "*hastalık*" olarak tesbit ederler. Allah onların yüklerini hafiflettiğinde bazı insanlar, diğer nesnelere Allah'la eşit dereceye koymak sûretiyle nankörlüklerini gösterirler. (54-55/56-57. âyetler). Bu metin, diğer nesnelere ne olduğunu kesin olarak açıklamamakta; fakat onun, vücut sağlığı ve zenginlik gibi yaratılmış şeyler olduğunu ima etmektedir. Bu, müşriklerin "*kendilerine verdiğimiz nankörlük etmelerinin*" (55/57. âyeti) Allah'a eş koşmalarının bir sonucu olduğunun söylenmesi gerçeğinden anlaşılmaktadır.

Nahl, 16.54-55/56-57. "*İçinizden bir grup kendilerine verdiklerimize nankörlük ederek Allah'a (başkalarını) ortak koşarlar.*"¹³

Böylece ortak koşulan nesnelere, şu anki hayatta mutluluk getiren Allah'ın ihsanları olabilmektedir.¹⁴ Fikirleri buna paralel olan bir pasaj (İbrahim, 14.30-31/35-36) bundan başka Allah'a eş koşulan nesnelere, infak etmenin beraberinde getirdiği mahrumiyetle karşılaştırarak bu hayatın nimetleri olarak tesbit etmektedir.

İbrahim, 14.30/35 " <i>Onlar (nankör kâfirler -âyet: 2. 28/33) Allah'a eşler koşarlar...</i>	İbrahim, 14.31/36 " <i>İnanan kullarıma söyle: Namazlarını kılsınlar...</i>
--	---

¹² Suyûfî-Mahallî, *Tefsiru Celâleyn*, 16.53/57. âyetler.

¹³ Zamahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzil*, 4 cilt, (Kahire, Mustafa Muhammed Matbaası, 1354-1935), İbrahim, 14.30/35. âyetini yorumlamasında bu tür bir pasajdan ima edilen "sonuc"u, "*Onlar, Allaha ortak koşular; Bu yüzden yoldan sapıp (başkalarına) uydular.*" şeklinde açıklamaktadır.

¹⁴ Aynı fikir, Rûm, 30.33-34/32-33. âyetlerde geliştirilmiştir.

(Onlara) söyle: Şu anki hayatın meta'larından faydalanmanın sizin yeriniz cehennem ateşidir...

Ve onlara verdiğimiz şeylerden infak etsinler... (Hüküm) günü gelmeden önce....

Kur'ânın en etkili mesellerinden birisi (Kehf, 18.32-43/31-41), bir kimsenin; arazi/ mülk, servet ve çocuk-çocuk gibi yaratılan nesnelere güvenmesinin küfür eylemi olduğunu öğretmektedir. Çünkü o, yaratıkları Allah'a eşit tutmuş ve böylece onun hükümranlılığını inkâr etmiştir. Yaratıklara bu tür itimat, gerçekte kelimenin doğru anlamıyla bir ortak koşma(şirk) hareketidir. Son âyet, Allah'tan daha çok insanlara güvenen bir insanın "herhangi bir şeyi (evlatlar ve servet) Rabbine ortak koşmasına" pişman olduğunu göstermektedir.

Kehf, 18.32/31 "Onlara şu iki adamı misal olarak anlat: İkisinden birine iki üzüm bağı vermiş... O iki bağdan herbiri yemişini vermiş...."

Kehf, 18.34/32 "O, arkadaşına dedi....: "Ben malca senden zenginim ve adamca da senden güçlüyüm."

Kehf, 18.35/33 "O, şöyle söylenerek başına girdi: Bunun yok olacağını hiç sanmam. (Kıyamet) saatinin geleceğini de sanmam..."

Kehf, 18.37/35 "Arkadaşı şöyle dedi: ... Seni yaratanı inkâr mı ediyorsun... (36/38). Fakat O, Allah'tır... Ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam.(39/37). Başına girdiğin zaman: "Maşaallah, kuvvet yalnız Allah'a aittir. Gerçi sen beni malca ve evlatça senden az görüyorsun ama. (40/38). Rabbim bana senin bağından daha iyisini verebilir..."

Kehf, 18.42/40 "Derken onun meyveleri yok edildi ve o ellerini oğuşturmaya başladı.... Ah ne olaydı da ben Rabbime kimseyi ortak koşmamış olaydım." diyordu.

Kehf,18.43/41 "Allah'tan başka kendisine yardım eden bir topluluğu da olmadı ve kendisine yardım da edilmedi."

38/36 ve 42/40. âyetlerdeki pasajlarda bir müminin, hiçbir kimseyi(şahsı) Allah'a ortak koşmaması gerektiği anlatılmaktadır. Şahıs zamiri, ilk başta açık bir şekilde "kuvvetli topluluk" veya "kabile"ye (39/37. âyetlerde mümin tarafından "çocuklar" olarak açıklanmıştır.) ikinci olarak da "mülk"e atfedilmiştir. Buradaki şahıs zamiri, şahıs dışındakileri de içine almaktadır. Müslüman müfessirlerden Zamahşerî ve Beydâvî, Kehf, 18.42/40. âyetleri tefsir ederken -konuda geçen varlıkların diğer tanrılar veya evlatlar ve mallar olup olmadığını açıklamaksızın- bahçenin yıkımını, günâhkarın yaratılmışları Allah ile eşit konuma koyması şeklindeki günâhlarının bir sonucu olarak değerlendirirler. 39/37. âyetlerde müminin azarlamasından günâhkarın Allah'a tercih ettiği nesnenin bizzat bağın kendisi olduğu açıkça görülmektedir: (Bahçene güvenmek yerine) şöyle demeliydin: 'Güç yalnız Allah'a aittir; yani sen yalnız Allah'a güvenmelisin ve bahçe gibi bir yaratılmışı Allah'ın yerine güvenilecek bir şey olarak koymamalısın.

Kısa bir mesel (Kehf, 18.45-46/43-44), hemen hemen bunu izler ve aynı dersi verir:

"Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; fakat kalıcı olan güzel işler, Rabbin katında sevapça daha hayırlıdır, umutça daha hayırlıdır."

Daha sonraki tarihli bir âyet (Bakara, 2.266/268), bu iki meselin ahlakını şöyle özetler:

"Biriniz ister mi ki, kendisinin altından ırmaklar akan içinde her çeşit meyvesi bulunan, hurmalardan ve üzümlerden oluşmuş bir bahçesi olsun? Kendisinin üstüne tam ihtiyarlığın çöktüğü, aciz çocukların da bulunduğu bir sırada birden ateşli bir kasırga gelsin de bahçeyi yakıp kül etsin?"

Allah'ın yerine diğer yaratıklara inanma teşebbüsünde bulunan müşriği Allah, gençliğin kuvvetinden (yaşlılık çağı ile); kuvvetli, güvenilir evlatlardan (acizlik ile) ve gösterişli bahçelerden (ateşli bir kasırga ile) mahrum etmektedir.

Diğer bir kaç pasaj,¹⁵ aynı ahlaki yapıyı gözler önüne sermektedir: Mal, mülk ve evlat gibi varlıkları Allah'a tercih edenler, tamamen onlara güvenenler, gerçekten "müşrik" veya çoktanrıcılıkla eşit seviyede kâfirdirler. Bunların hepsi aynı şekilde Kur'ânın sık sık çirkin gördüğü büyük günâh olan şirk işleyen bir günâhkardır. Fussilet, 41.6-7/5-6 gibi bir pasaj, özellikle de "zekat vermeyen ve ahireti inkâr eden o müşriklerin vay haline" bölümü, tamahkarlığı küfür ve şirkle birleştirmektedir. Bu, zekat vermeyi reddetmeyi putperestlik olarak gören rabbinic yazarlarının suçlamasını andırmaktadır.¹⁶

Sadece Mekkenin son bir veya iki yılı ile tarihli bir dizi sûrede ve Medinenin ilk bir kaç yılında¹⁷ geçen başka bir ifade, müsbet bir şekilde Decalogue(on emir)in "*Benim yerime başka tanrılara sahip olmayacaksınız.*" (Exodus, 20.3; Deuteronomy, 5.7) şeklindeki yasağını ifade etmektedir. Hiçbir varlığı tapınma objesi olarak kabul etmeme "*muhlisine lehu'd-din*", "*dini sadece ona has kılmak*" veya "*sadece ona tapmak*" manasına gelen bir ifadedir. Bu ifadenin geçtiği tüm yerlerde ya aynı âyette veya yakın bir âyette Allah'a ortak koşulan bazı gerçek varlıkların da zikri geçmektedir ki bunlar genellikle sahte tanrılar¹⁸, bazen şeytanlar¹⁹, Uzeyir (Ezra) veya İsa ve Meryem (sırasıyla Yahûdî ve hristiyanlar, bunları Allah'a ortak koşma ile suçlamışlardır.)²⁰ olmaktadır. Medinedeki kuvvetli olma pozisyonunun getirdiği

¹⁵ Örneğin Sebe, 34.15-17/14-16; Sebe, 34.34-35/33-34; Fussilet, 41. 6-9/5-8; Kalem, 68.17/32; Müddessir, 74.11-16.

¹⁶ Bkz. T. K. Abbott, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistles to the Ephesians and to the Colossians*, (Edinburgh:Clark, 1964), s. 151, Ephesians, 5.5 hakkında.

¹⁷ Bakara, 2.139/133; Nisâ, 4.146/145; Araf, 7.29/28; Yûnus, 10.22/23; Ankebut, 29.65; Lokman, 31.32/31; Zümer, 39.2; 11/14; 14/16; Mümin, 40.14; 65/67; Beyyine, 98.5/4. Bu âyetler, Nöldeke-Schwally'den sonra Blachère, *Coran*, tarafından da böyle tarihlenmiştir.

¹⁸ Yûnus, 10.18/19; Lokman, 31.30/29; Zümer, 39.3/4; 8/11; 15/17; Mümin, 40.12; 66/68; Beyyine, 98.6/5.

¹⁹ Araf, 7.30/28.

²⁰ İma yoluyla Bakara, 2.135/129 ve serahaten de Tevbe, 9.30 ve Mâide, 5.116.

nimetler, "münafıklar"ı Hz. Muhammed ile sahte bir ilişkiye sevk etmiş ²¹ veya daha basit olarak hayatın geçimliklerini en yüksek gaye haline getirenler tarafından vücudu rahatlatan şeyler aranmıştır.²²

Bir kaç yerde Kur'ân, "*Rabbini anmaktan yüz çevireni*" ²³ ceza ile tehdit etmektedir. Bir pasajda (Kehf, 18.57/55) özellikle günâhkarın yaratmada Allah'ın delillerinden ve Onun kanunlarını yerine getirmekten yüzçevirmesi, anlayışını zorlaştırma ve ahlakî duyarsızlık ile cezalandırılmaktadır:

"Kendisine Rabbin âyetleri hatırlatıldığı halde onlardan yüzçeviren ve ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (günâhlarını, isyanlarını) unuttandan kim daha zalimdir? Biz onların kalbleri üzerine onu anlāmaya engel örtüler kulaklarının içine de ağırlık koymuşuzdur."

Kur'ân, aynı zamanda çok geç olmadan kötü huy ve halleri değiştirmeyi ikaz etmektedir:

Şûrâ, 42.47-48/46-47 *"...Bir gün gelmeden önce Rabbiniz(in çağrısını)a uyun... O gün sığınılacak bir yeriniz yoktur... Fakat eğer yüz çevirirlerse (ey Muhammed)... Sana düşen, yalnız tebliğdir... Gerçekten insan nankördür."*

Allah'ın çağrısına uymayan, tamamıyla yalnızlığa maruz kalır. Onun yüz çevirmesi, sadece adî bir nankörlükten başka bir şey ifade etmez.²⁴ Mutluluk anında insanın, Allah'a ayıracak zamanı yoktur, onu terketmiş ve kendisini yaratıklara bağlamıştır. Fakat sıkıntıda nesnelere uzaklaşıp ona yönelir, Allah'a ibadete döner (Fussilet, 41.51 ve İsra, 17.83/85).

Müslüman ahlakçılar, özellikle de Gazalî, "*Allah'a ortaklar koşmayı(şirk)*" sadece Allah'ın hatırı için yapılan bir işteki

²¹ Nisâ, 4.139/138.

²² Ankebut, 29.66.

²³ Cin, 72.17. Ayrıca bkz. Tâhâ, 20.100, 124/123.

²⁴ Kur'ân'ın yaygın terimi, **küfür**, "*tanrıtanımazlık*" ve "*nankörlük*" manalarına geldiği gibi Kefür da burada hem "*kâfir*" hem de "*nankör*" manalarına gelmektedir.

yanlış niyetlere kadar genişletmektedir. Bu manada insanların itibarını veya diğer bazı nefsi avantajları kazanmak için yapılan iyi işler, putperestliğin bir çeşididir. Çünkü özne, böyle bir itibar ve kazancı Allah' ile eşit seviyede tutmakta ve hatta yalnız Allah'ı memnun etme isteğinin karşısına koymaktadır. Anlamın putperestliğe varacak ölçüde bu denli genişletilmesi, yukarıda müteala edilen Kur'ân pasajlarının bazılarının makul bir gelişimidir.

Bazı eleştirmenler, Kur'ân'ın putperestlik üzerinde yoğun bir şekilde durduğunu ve ahlaki sapıklıkların diğer türlerine az ehemmiyet verdiğini düşünmektedirler. Bu tür bir eleştiri, Yahûdîlik ve Hristiyanlıkta bile her günâhın bir putperestlik yönünün olduğu gerçeğini gözden uzak tutmaktadır. Halbuki Allah'tan yüzçeviren her insan, zevk (Timothy, 3.3), içki(Timothy, 2.3), para(Matthew, 6.24), politik güç (Revelation, 13.8), haset (Timothy, 3.3) hatta boş dini ayin (Colossians, 4.8-9) gibi yaratılmış nesnelere kölesi olur. Paul, bunu daha ileri götürerek "tamahkarlığı" veya "mal sevdası"nı putperestlikle eşit kabul eder (Colossians, 3.5 ve Ephesians, 5.5). Hayatı, şahısları ve eşyayı elde etme isteği tarafından yönetilen bir şahıs, yaratıkları Allah'ın yerine koyar ki bu, putperestliğin ta kendisidir. Son dönem Yahûdîliğinde kaba manada kendisine ibadet edilen put, artık bir günâha sürükleyici değildir. Hahamlar, İbranice İncil'in putperestlik uyarısını, insanları diğer ciddi hatalardan uzaklaştırmak için kullandılar. Bu yüzden Haham Jannai (aşağı yukarı 235 yılı) şöyle ikazda bulunmaktadır.

"Kötü eğilimlerine uyan kimse, bir putperest gibidir. Bunun Kitab-ı Mukaddesteki kaynağı nedir? "Senin başka tanrının olmayacak..." (Psalms 81.9). İçindeki garip tanrıların (yani kötü meyillerin) seni yönetmemelidir." ²⁵

Paul da, bunlardan *"Onun ilahı, karnıdır."* (Philemon 3.19) ve *"O, kendi karnına hizmet eder."* (Romans, 16.18) şeklinde söz eder. O, bunlardan basit değerlerini, vücudun şehvet-

²⁵ Hermann, Strack; Paul Billerbeck, *Komentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, (Munich: Beck, 1922/28), III/607.

lerini veya dünyevi tabiatlarını tatmin eden şeyleri ibadet objesi yapanları kastetmektedir.²⁶ Maddî hedeflerin peşinden koşmak, insanı yabancı bir gücün hakimiyeti altına alır ve tamamen Allah'tan uzaklaştırır.

Aziz Augustine, günâhın tabiatını araştırırken bunun temelinde yaratıkların Tanrıdan yüz çevirmeleri olduğunu görür:

"Onlar, varlığı mutlak olandan yüzçevirip varlığı nisbî olanlara yönelirler.²⁷ -Böyle bir günâhın kibirden daha iyi bir ismi olamaz.- Kendisinin üstündekini terkederek bir irade, kendinden daha aşağı olana döner. Bu da onu kötü yapar. Çünkü kişinin kendi nefesine tamamen yönelip, yönelmesi gerekene yönelmemesi kötü bir şeydir."²⁸

Böylece günâh, Allah'a bir yabancılaşmadır; istediklerini yerine getirmemedir (çağrısına kulak vermemedir); dünyevî meselelere dalmaktan kaynaklanan bir içsel uzaklaşmadır. Açık günâhlar, sadece bir insanın Allah'tan ne kadar uzaklaştığını gösterir. Paul, şekli günâhları değil de insanın Allah'tan uzaklaştırıp da değersiz zevklere yönelmesini; nankörlüğü ve küfürlerinden dolayı Allah'ın günâhkarların düşmesine izin verdiği cezalar olarak görür. *"Ve onlar Allah'ı hakkıyla bilemezler. Allah, onları süflî bir kafa ve çirkin davranışlarla başbaşa bırakır."²⁹*

Kur'ân, yapısını yasak unsurların oluşturduğu günâhın Tanrıdan yüzçevirme veya bir yabancılaşma olması hususunda Hristiyanlıkla aynı görüştedir. Günâhkar, aynı hareket sebebiyle her iki inançta bazı yaratılmış iyilere yönelmiş olarak görülür. Bu sonuncusu, ondaki zevkleri, ilâhî iyiye tercih etmesi hususunda şahsı son derece cezbeder.

²⁶ J. Hugh Michael, *The Epistle of Paul to the Philippians*, (London: Hodder ve Stoughton, 1964), s. 175.

²⁷ Ab illo qui summe est aversi, ad seipss conversi sunt.

²⁸ Aziz Augustine, *The City of God, XII, 6*, terc. Gerald G. Walsh, Grace Monahan, *The Fathers of the Church: A New Translation*, cilt 14, (New York: Kilisenin Babaları a.ş., 1952), 253, 255.

²⁹ Romans, 1.28.

Tekvin(Genesis)de anlatılan Ademin fiili, Kur'ânın, Allah'a karşı çıkmak ve asi bir kibir şeklindeki günâh telakkisini çok iyi karşılayan "günâhın bir isyan olması"nı gözler önüne sermektedir.³⁰ İslam ve Hristiyanlıkta insan, kendisini müstağni sayma özelliğini benimser. O artık bütün yaratılmış şeylerin mutlak kaynağı olan Allah'a bağlı olmaya istekli de değildir. Ondandır yüzçevirir, Onun gazabını celbeder ve Ondandır ayrılarak her türlü kötü ihtiraslarına yönelir. Günâh kavramına ait olan bu unsurlar ve diğer bir kaç yaygın unsur, yukarıda müteala edilen Kur'ân pasajlarında mevcut idi. Günâh, bir putperestlik türüdür. O, Allah'a onun isteklerine karşı belli bir hüremetsizliği içerir. Adaletsizce O'nu ve haklarını inkâr eder. Onun merhametini reddeder ve onun cezalandırmasına maruz kalır. O, kendi içinde nankörlük ve küfür ihtiva eden bir eylemdir. Çünkü küfür terimi, İslamda her iki kusuru göstermek için kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Augustine, Saint, *The City of God*, The Fathers of the Church: Gerald G. Walsh ve Grace Monahan tarafından yapılan yeni bir terceme, 14 cilt, New York: Fathers of Church Inc., 1952.

Beydâvî, Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Cidde: Esad Muhammed Said el-Habl ve oğulları, ts.).

Celâluddîn el-Mahallî, Celâluddîn es-Suyûtî, *Tefsiru Celâleyn*, (Kahire: Abdulhamid Hanefi, 1354/1935).

Heinrich Speyer, *Die Biblischen Erzählungen im Qoran*, (Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1971).

³⁰ Aziz Augustine, Allahtan yüzçevirmeyi ve (günâhın temeli olan) bir yaratığa yönelmeyi kibirle eşit sayar. Yukarıdaki 28. dipnotta referans olarak verilen materyallere bkz.

Hermann, Strack; Paul Billerbeck, *Komentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, (Munich: Beck, 1922/28).

J. Hugh Michael, *The Epistle of Paul to the Philippians*, (London: Hodder ve Stoughton, 1964).

Régis Blachère, *Le Coran: Traduction selon un essai de reclassement des sourates*, (Paris: Maisonneuve, 1947-51).

Richard Bell, *The Origin of Islam in its Christian Environment*, (London: Cass, 1968).

Rudi Paret, *Der Koran: Kommentar und Konkordanz* (Stuttgart: Kohlhammer, 1971).

Stanislas Lyonnet-Leopold Sabourn, *Sin, Redemption and Sacrifice: A Biblical ve Patristic Study*, Analecta Biblica, 48 (Rome: Biblical Institute Press, 1970).

T. K. Abbott, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistles to tpe Ephesians and to the Colossians*, (Edinburgh:Clark, 1964).

Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân fî Tefsî-ri'l-Kur'ân*, editör: Mahmud Muhammed Şakir, 16 cilt, eksik baskı, (Cairo: Daru'l-Maarif, 1957-1968).

W. Montgomery Watt, *Muhammad at Medina*, (Oxford: Clarendon Press, 1966).

Zamahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakaiki Ğavamizi't-Tenzil*, 4 cilt, (Cairo, Mustafa Muhammed Matbaası, 1354-1935)